

Udeleženci posveta v Posavskem muzeju Brežice (foto: Andreja Matijevc, Brežice, 13. maj 2022).

Konservator Dušan Štepec med predavanjem in moderatorka Alenka Černelič Krošelj (foto: Zora Slivnik Pavlin, Brežice, 13. maj 2022).

POROČILO S POSVETA ETNOLOŠKO KONSERVATORSTVO V 21. STOLETJU

Posavski muzej Brežice, 13.–14. maj 2022

Posvet o razmerju med etnologijo in konservatorstvom je bil zastavljen ambiciozno. Na to kaže že naslov Etnološko konservatorstvo v 21. stoletju, ki poudarja zasledovanje sodobnih teženj na presečišču etnologije (oz. antropologije) in konservatorstva, pa tudi opisni podnaslov, ki se glasi: O etnologiji in kulturni antropologiji v konservatorstvu ter o drugih pogledih na njuno vlogo pri varstvu in ohranjanju kulturne dediščine v 21. stoletju – izkušnje, vloga, pomeni in izzivi. O visokih pričakovanjih je govorilo tudi to, da je pri organizaciji posveta sodelovalo kar pet institucij: Slovensko etnološko društvo, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem in Posavski muzej Brežice (kot gostitelj). Izhodišča za posvet in njegov program je pripravil programsko-organizačijski odbor v sestavi Marinka Dražumerič, Alenka Černelič Krošelj, Tita Porenta, Miha Kozorog, Neža Čebren Lipovec, Božena Hostnik in Dušan Štepec. Udeležba je bila visoka, saj se je posveta udeležilo okoli 60 udeležencev, predvsem etnologov in konservatorjev. Udeležence posveta so pozdravili predstavniki organizatorjev posveta: Alenka Černelič Krošelj v imenu Slovenskega etnološkega društva in Posavskega muzeja Brežice, Robert Peskar, generalni konservator, v imenu Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Peter Simonič v imenu Oddelka

za etnologijo in kulturno antropologijo ter Patricia Čular, direktorica občinske uprave Občine Brežice.

Pobuda za posvet je nastala ob okrogli mizi O etnologiji v konservatorstvu ter o njeni vlogi pri varovanju in ohranjanju kulturne dediščine v 21. stoletju – izkušnje, vloga, izzivi, ki sta jo 11. junija 2019 v Slovenskem etnografskem muzeju organizirala Slovensko etnološko društvo in delovna skupina etnologov konservatorjev pri Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije. S tokratnim posvetom smo želeli nadaljevati s *kritičnim* premišljanjem o vlogi etnologije v konservatorstvu, in sicer smo program zastavili okoli treh krovnih vprašanj (vsakemu smo posvetili svoj programski sklop): 1. Kako nastaja dediščina? 2. Kako v konservatorski praksi povezovati grajeno okolje z znanji, veščinami, praksami in pripovedmi ljudi? 3. Kako v konservatorski praksi povezovati kulturno in naravno okolje ter kako nam pri tem lahko pomaga koncept krajine?

Kot smo zapisali v programski knjižici, se zdi, da v Sloveniji nimamo povsem jasne vizije razvoja konservatorstva ter vloge in pomena posamičnih matičnih ved na tem področju. Čeprav smo po ocenah pripravljavcev leta 2008 sprejeli enega od najsodobnejših zakonov o varstvu kulturne dediščine v Evropi, je ta še poudaril parcialno razumevanje dediščine in zamejene »vrtičke« posameznih strok. Ločitev do tedaj enotne službe za varstvo naravne in kulturne dediščine na službo za varstvo kulturne dediščine

* Dušan Štepec, mag. etnološkega konservatorstva, konservatorski svetnik, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, OE Novo mesto; dusan.stepec@zvksd.si.

** Miha Kozorog, dr. etnoloških znanosti, znanstveni sodelavec, ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje; izredni profesor, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; miha.kozorog@zrc-sazu.si.

Udeleženci na dvorišču obnovljene Banove domačije iz leta 1871
(foto: Andreja Matijevc, Artiče, 14. maj 2022).

in na službo za varstvo narave, do katere je prišlo že leta 1999, je podkrepila problematično razumevanje kulture in narave kot neprepletenih domen človeškega in nečloveškega obstoja. Takšne delitve in vrtički strok so v nasprotju z novimi raziskavami, teorijami in pogledi dediščinskih študij ter etnologije oz. antropologije, prav tako ne upoštevajo dejstva, da se je družbeni pomen dediščine v zadnjih nekaj desetletjih precej spremenil – dediščina je vse pogostejše razumljena kot blago, identifikacijski temelj, steber družabnosti itn. Ali so nova spoznanja na področju varovanja in preučevanja dediščine implementirana v tukajšnjo konservatorsko prakso? Koliko se v konservatorstvu zavedamo potrebe po celostnem pristopu k spoznavanju in preučevanju dediščine? Ali je interdisciplinarnost, ki je pogoj za celostno obravnavo dediščine, dovolj vključena v konservatorstvo? Če da, zakaj potem v konservatorski praksi še vedno velja tradicionalna delitev dediščine na posamezne matične »vrtičke«? Etnologi tako obravnavajo t. i. kmečko stavbarstvo, arheologi arheološka najdišča, umetnostni zgodovinarji pa cerkve in gradove. Kaj etnologija s svojo metodologijo in raziskovalnimi pogledi prinaša k razvoju konservatorske stroke? Kje smo v Sloveniji s celovito in celostno obravnavo dediščine, ki poleg interdisciplinarnosti zahteva tudi medinstitucionalno sodelovanje (povezovanje premične, snovne in nesnovne, pa tudi naravne dediščine)? Kje so ključne stične (povezovalne) točke varstvenih institucij pri varovanju in ohranjanju dediščine? To so nekatera izhodiščna vprašanja, ki smo si jih zastavili organizatorji ob načrtovanju posveta.

V uvodnem delu posveta smo najprej prisluhnili trem uvodničarjem: Vitu Hazlerju, upokojenemu profesorju z dolgoletnimi konservatorskimi izkušnjami, Sanji Lončar, profesorici z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Zagrebu, in Kseniji Kovačec Naglič z Ministrstva za kulturo. Četrty predavatelj, Ullrich Kockel (profesor na University of the Highlands and Islands, Velika Britanija), ki je bil predviden po programu,

pa zaradi bolezni žal ni prišel. Vito Hazler je v referatu Zgodovinski spomin obvezuje – varujmo spomenike in dediščino kritično opozoril na pasti, izzive in stranpote v sodobni slovenski konservatorski praksi. Sanja Lončar je v referatu Suvremeni izzivi etnološkega i kulturnoantropološkega rada na zaščiti i očuvanju baštine: povratak temeljnim znanjima, multi/interdisciplinarnost i revizija sistema (Sodobni izzivi etnološkega in antropološkega dela pri ohranjanju in obnovi dediščine: vračanje k osnovnim znanjem, multi/interdisciplinarnost in revizija sistema) predstavila aktualne mednarodne izzive etnologije in antropologije na področju varovanja in ohranjanja kulturne dediščine. Ksenija Kovačec Naglič pa je v referatu Etnološka kulturna dediščina v registru kulturne dediščine in njeno pravno varstvo povzela stanje t. i. etnološke dediščine v registru nepremične in nesnovne kulturne dediščine. Ob tem je predstavila tudi prehod v nov sistem vodenja registra in v nov prostorski način varovanja dediščine z varstvenimi območji dediščine.

Kot rečeno, je bil program posveta razdeljen v tri tematske sklope. Dediščini kot širšemu okviru konservatorskih dejavnosti je bil posvečen prvi sklop, v katerem so nastopile Neža Čebren Lipovec (zaradi bolezni le s prebranim referatom), Jasna Bajec Fakin in Aleksandra Berberin Slana. Medtem ko je slednja predstavila zakonski vidik varstva kulturne dediščine, muzejske in konservatorske dejavnosti, ki je seveda pomemben pogoj dejavnosti dediščinskih institucij, sta Čebren Lipovec in Bajec Fakin poudarili neinstitucionalne akterje procesov dediščinjenja, s katerimi etnologi na terenu intenzivno sodelujemo. Poudarjali sta vključujoče dediščinske prakse, ki resno upoštevajo poglede in delo laikov, za kar je etnologija s svojo metodo terenskega sodelovanja odlično opremljena.

Naslednji tematski sklop je obravnaval veščine in znanja, potrebna za vzdrževanje grajenega okolja, ter pokazal na pomen spodbujanja pripovedi o grajenem okolju pri vzdrževanju slednjega. Mateja Kavčič je predstavila poskuse vzpostavitve registra usposobljenih izvajalcev na področju obnove stavbne dediščine, Dušan Štepec je pokazal na pomen in vlogo uporabe starih tehnologij pri obnovi dediščine z vidika zagotavljanja avtentičnosti, Darja Kranjc pa je predstavila aktivnosti na področju suhozidne gradnje na Krasu. Jerneja Ferlež je s primerom mariborskih ulic in dvorišč prikazala, kako pripovedovanje zgodb spodbuja identifikacijo z grajenim okoljem in aktivnostmi v njem, kar je lahko pomemben dejavnik vzdrževanja takšnega okolja. Iz prispevkov smo lahko izluščili sporočilo, da obnova ni le enkratno dejanje, temveč je nezaključen proces, ki je odvisen od znanj, veščin, pripovedi in navezanosti ljudi na kraje in objekte.

Tema zadnjega sklopa je bila krajina oz. povezovanje znanj o kulturi in naravi. Cilj tega sklopa je bilo pogledati onkraj posameznih stavb v širši prostor, in sicer v prostor naselja, širšo okolico in celo na globalne okoljske procese.

Nadja Penko Seidl je kot krajinska arhitektka predstavila koncept krajine in ga povezala z razumevanji različnih strok. Andreja Ščukovt je predstavila svoje konservatorsko delo v naselju Goče, konservatorski načrt za to naselje in predvsem metodologijo vrednotenja naselja skupaj z okoliško krajino, ki sta jo pripravili s krajinsko arhitektko Marvy Lah. Saša Roškar je predstavila delo etnologinje konservatorke na območju Triglavskega narodnega parka in zakonodajne izzive, s katerimi se etnologija srečuje na zaščitениh območjih, kjer je varovanje naravne in kulturne dediščine močno prepleteno. Tanja Hohnec pa je zaobjela še širše izzive, ki jih prinašajo globalni procesi, kot so podnebne spremembe, na katere imamo le malo vpliva. Prispevki so pokazali, da je interdisciplinarno sodelovanje strokovnjakov za družbeno-kulturne in naravne procese ključno in bo glede na sodobne izzive vse bolj nujno.

Poseben cilj posveta je bil tudi pogled onkraj domačih praks: Kako je z vključevanjem etnologije oz. antropologije v konservatorsko delo po svetu? Z informiranjem o etnološkokonservatorskih praksah v drugih državah – čeprav sistemsko niso kompatibilne s tukajšnjo ureditvijo – naj bi namreč prevprašali in osvežili tukajšnje poglede na etnološko konservatorstvo. Že pri samem iskanju tujih gostov pa se je izkazalo, da bomo nam bližnje in bolj primerljive prakse našli v sosesčini – s Hrvaške je prišla Sanja Lončar – medtem ko bomo drugje našli predvsem strokovnjake za dediščino – iz Velike Britanije smo povabili Ullricha Kockela, ki pa je moral, kot smo že omenili, udeležbo odpovedati. Predavanje Sanje Lončar je bilo osvežujoče, ker je ohranjanje stavbne dediščine povezala z družbenimi vprašanji: Kako utemeljiti ohranjanje stavb na območjih, iz katerih se ljudje pospešeno izseljujejo? Kako upoštevati nove priseljenke? Kako naslavljalati revščino? Kako vključiti spremenjene funkcije krajine? Kako se spopadati z naravnimi katastrofami, kot so potresi, ki so prizadeli Hrvaško? Njeno temeljno sporočilo je bilo, da se je treba zavzemati za povezano razumevanje transformacij materialnega in družbenega prostora, za kar je prav etnologija ključna veda na področju konservatorstva. Izzivi, ki jih je naslovila Sanja Lončar, pa tudi drugi na simpoziju, govorijo o potrebi po tesnejšem povezovanju etnologov v konservatorski praksi in znanosti.

Zadnji dan posveta je bil namenjen ogledu obnovljenih objektov na terenu. Najprej smo si ogledali grad Brežice,

V brivsko-frizerskem salonu Kreutz v Sevnici (foto: Andreja Matijevc, Artiče, 14. maj 2022).

kjer deluje Posavski muzej Brežice. Po gradu in zbirkah v njem nas je vodila Stanka Glogovič. Sledil je ogled Banove domačije v Artičah, ki je primer klasičnega muzeja na prostem, s katerim upravlja Posavski muzej Brežice. Njegov koncept in postavitve je predstavil odgovorni konservator Dušan Strgar z novomeške območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Terenski ogled smo zaključili v pred kratkim obnovljenem brivsko-frizerskem salonu Kreutz v Sevnici, katerega obnova je rezultat sodelovanja Posavskega muzeja Brežice, celjske območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in specializiranega podjetja za obnovo stavbne dediščine Gnom d. o. o.

Posvet je popestrila tudi potujoča razstava novomeške območne enote Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije z naslovom *Obrazi dediščine jugovzhodne Slovenije*. Razstavo je novomeška enota pripravila v letošnjem letu in jo premierno predstavila v Spomeniškovarstvenem centru v Ljubljani, nato z njo gostovala v Črnomlju, v času posveta v Brežicah pa je priložnostno gostovala še v Posavskem muzeju. Konservatorji in restavratorji na razstavi predstavljajo najpomembnejša konservatorska in restavratorska dela, ki jih je ta enota opravila na svojem območju v zadnjem desetletju.